ننـــــــــــګرهار پوهنتون
پوهنیار فیاض ګل مظلوم یار

په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیت

لنډیز

افغانستان د سیاسي جغرافیې د ستر توب یو اوږد تاریخ لري. دا د ختیز او لویدیز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسیا ترمنځ د سوداګرۍ او کوچېدنو لرغوني لاره ګڼل شوې.

د افغانستان په محور د سیمه ییزو نښلوونکو پروژو پرمختګ کولای شو دا ستانبول پروسې او د ریګا اقتصادي ډیپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبولو. له هغې ډلې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار بندر ، د لاجوردو لارې، د درېوو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقینه رېل پټلۍ پرانسته)د ابتدايي مرحلې بشپړېدل، تاپي، کاسا زر، د وربښمو دهلېز او د ۵۰۰ کیلو واټه بربښنا لېږ، د تاپي پروژې او نورو سیمه ییزو نښلوونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنګه کولای شوو وایو افغانستان د اسیا د نښلولو نقطه چې جنوبي اسیا د مرکزي اسیا ، ختیزه اسیا د لویدیزې اسیا سره او په ټوله کې د اسیا ډیرۍ هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومکي ارزښت او موقعیت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو ، کتابونو او د انټرنیټ د بېلابېلو سایټونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهېږو افغانستان د خپل ځانګړي جغرافیایي موقعیت څخه څنګه په سمه توګه ګټه پورته کولی شي او همدا شان څنګه کولی شي د اسیا د څلورلارې په توګه خپل جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه ګټه واخلي. د مقالې په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې که چېرې د افغانستان جغرافیایي، جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیتونو څخه په سمه توګه ګټه پورته شي، لرې نده چې افغانستان دې د سیمې او اسیا د اقتصادي څلورلارې مقام خپل کړي.

کلیدي کلیمې: مرکزي اسیا، ترانزیت، جیوپولیټیک او جیواکونومیک

Ketabton.com

سریزه

پیاوړی اقتصاد ، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنیز ثبات، ملي پیاوړی حاکمیت، د ارضي تمامیت ډاډمنتوب، ملي او نړیوال لوړ پرستیژ ، هغه پیاوړي دریځونه دي چې ویښو ملتونو د اساسي موخو په توګه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړیکې یواځې د اړتیاوو او فزیولوژیکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، یعنې هوساینه هم لري.

د هېواد د پرمختګ لپاره د ترانزیت د زیربنا پانګې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، د ریل پټلیو ، هوايي کرښو او هوايي ډګرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنګ د انجنیري له مسلکونو سره تړاو لري، اړتیا شته. د پورته ترانزیتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواصلاتي زیربناوو له علمي پرمختګ څخه پرته د یو هېواد ښیرازي او پرمختیا امکان نلري. همدارنګه، داسې زیربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زیاتې پانګونې، کارپوهانو، مدیرانو، ښې دولتي پلانګذارۍ او نورو ته اړتیا لري. که په یو هېواد کې منظمه رهبري او مدیریت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زیات رول لري http://www.taand.com/archives/51317 د میلاد نه څلور پیړۍ د مخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او یونان ترمنځ سوداګري د افغانستان له لارې تر سره کیده، افغانستان د یونانیانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداګرۍ په برخه کې ځانګړې ارزښت درلود. بلخ د وریښمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چینایي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنګه د وریښمو لار چې ختیز یې د لویدیز سره نښلاوه، له افغانستان څخه تیریده چې هغه وخت وریښمو ډېر ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد تولیدات، ختیز او لویدیز بازارونو ته لېږدیدل. د افغانستان دغه سوداګریز ارزښت د چنګیز یرغل، په اروپا کې د وریښمو د چینجو د رزونې دود، همدارنګه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسایلو رامنځته کېدو اغیزمن کړ(نیازی، ۱۳۹۷:م م ۵-۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جګړې وروسته یوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبیعي سرچینې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافیایي موقعیت او هغه پوتانسیل چې لري یې، د خپل ولس په ګټه وکاروي. په دې لړ کې یوه لاره داده چې د افغانستان د جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت څخه غوره ګټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره باید د منطقوي سازمانونو، منطقوی اقتصاد، نړیوالو اوبو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سیاسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې یو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي (فرهادي، ۲۰۰۱:م ۴).

موخې

- په سیمه کې د افغانستان د جغرافیایي موقعیت ارزښت پېژندل.
- د اسیا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه لیکونو پېژندل چې په سیمه کې د افغانستان د جیوپولیټیک او جیواکونومیک عواملو د پرمختګ لامل ګرځي.

پوښتنې

په سیمه کې د افغانستان جغرافیایي موقعیت او ارزښت روښانه کړئ؟

د اسیایي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟

د سیمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسلیکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې دليکنې او څېړنې بنه ترزياته بريده کتابتوني ده، چې په اړه يې ګټور معلومات له کره سرچينو ، معتبرو او نويو اثارو او انټرنيټ پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځايونواوبيلا بيلو پراګرافونو کې په سيستماتيک ډول ځاى په ځاى شوي دي.

دموضوع ارزښت

څرنګه چې افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولاى شي د سيمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړيکې ولري. همدارنګه په سيمه کې د افغانستان جيوپوليټيک او جيواکونوميک ارزښت محصلينو او مينوالو ته ورپېژندل ، او ددې موضوع ګانو په ارزښت باندې يې پوهول.

محدوديتونه

ددې موضوع دڅېړنې په بهير کې ځينې ستونزې اومحدوديتونو سره مخامخ شوى يم لکه : د سيمې څخه لېدنه ،دنوي اومعتبروکتابونو کمښت، په ننګرهارپوهنتون کې دجغرافيې اړوندکتابونو ، امکاناتو او دځينونورو اسانتياو ، نه شتون داهغه محدوديتونه دي چې يادول يې اړين برېښي.

د لويو لارو ارزښت

له تاريخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهير څخه داسې پايله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کرښو او لويو ترانسپورتي لارو وده او پراختيا د زېربنا په توګه د فرهنګ، سوداګرۍ، اقتصاد ، د ټولنو ، قبيلو او پرګنو د ګډېدو ، د ښارونو د پيوستون، صنعتي مرکزونو ، مارکيټونو د سياسي ، کلتوري او اداري حالت په پرمختګ کې ځانګړې ځاى لري (عارض،۱۳۸۰: م۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پيوستون او اړيکو هغه وسيله ده چې نه يوازې د سوداګرۍ لپاره يې موثريت څرګند دى بلکې د لرغونو زمانو راهيسې يې د تمدونونو ،کلتورونو او بېلابېلو تهذيبونو د پېژندلو او وړلو راوړلو په چارو کې ټاکوونکى او ګټور رول لوبولى دى (باوري، :م۱).

د ژوند د سطحې لوړتيا ، د صنايعو او ماشين آلاتو وده، د طبيعي او کاني زېرمو څخه زياته ګټه اخستنه، د روغتيايي او عرفاني چوپړ تامين، د لومړنيو کرنيزو موادو ترويج، لېږد او دهغو وده او پراختيا او په پاى کې يوې بسيا ، لوړې او متحدې ټولنې جوړول د سياسي او کلتوري پلوه په سيده توګه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکټور په ودې پورې اړه لري (عارض،۱۳۸۰:م م. **۴-۵**).

د افغانستان دلويو لارو تاريخچه

يو انګريزي متل دى چې (The cultures goes by road) يانې کلچر او پرمختګ له سړک سره ځي. په حقيقت کې ديوه هېواد د پرمختګ لپاره مواصلاتي کرښې د اقتصادي ودې بنسټ ګڼل کيږي (ځل،۱۳۹۰:م. **۵۱**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلویو لارو جوړیدل تل د طبیعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لویو لارو تاریخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنګ او ثقافت سره سیده اړیکې لري. لکه څنګه چې د بلخ کرنیز او فرهنګي مدنیت له میلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پلې لارې، د اوښانو او اسونو لارې او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاریخ پورې اړه پیدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنګ په تر لاسه کولو سره ، د ځمکې پر مخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنګ کې خپل اداري، سیاسي، ټولنیز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تثبیتوي. په لرغوني باختر کې د کرنیز مدنیت د رڼا په خپریدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان ، په شمال ختیز کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نیمې وچې او په لویدیز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنیو توکو په لیږدولو بوخت وو. له بل پلوه له ګاونډیو هېوادو څخه زیات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه یواځې په افغانستان کې یو فرهنګي مرکزیت موجود وو، بلکې په ګوډ ګوډ کې یې فرهنګي، مذهبي، سوداګري، د قیمتي ډبرو او فلزاتو تولیدات تر سترګو کېدل. د بشري اړتیا او د ګاونډیو هېوادو د تجارتي مارکیټونو د غوښتنې له امله ، د تجارت او تګ راتګ لویو او وړو لارو ته اړتیا لیدل کېدله. دغه فرهنګي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ یې جوړاوه (عارض،۱۳۸۰:م ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنګ بنسټ تشکیل کړ. په افغانستان کې هم د پلیو لارې، سړکونو او په حیواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه(تڼیوال،۱۳۹۱:م ۳۷۷).

له دویمې نړیوالې جګړې وروسته د سړکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جګړې نه وړاندې په افغانستان کې تقریبا(۳۸۰۰۰) کیلو متره د ګټې اخیستو وړ سړکونه او (۲۵۰۰)کیلو متره داسې سړکونه موجود و، چې د کال په ځېنو موسمونو کې به ورڅخه ګټه اخیستل کېده (ځل،۱۳۹۰:م ۵۱). که چېرې ښه ځیر شو د افغانستان سیاسي او اقتصادي وده په اوسنیو شرایطو کې له مواصلاتي ودې څخه بې اغیزې نشې پاتې کیدای. افغانستان د خپل غوره جغرافیایي موقعیت او تاریخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پیل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه یې ناوخته ګټه واخیسته چې اصلي لامل یې د انګریز او روسې لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تیري د سیاست له امله یې افغانان داسې مصروف وساتل چې و یې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه ګټه پورته کړي (عارض،۱۳۸۰:م ۸). باید ووایو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جیوپولیټیک ،جیو استراتژیک او جیو اکونومیک موقف په راڅرګندولو سره د نړۍ پام ځانته راړولی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانګړې توګه د اسیا د مختلفو هېوادونو د نښلولو یواځنۍ کړۍ ګڼل کیږي. ترانزیټ او ترانسپورټ د نړیوالو اقتصادي ګټو یو ځای کولو له لارې د نړۍ او په ځانګړې توګه د سیمې تر منځ د تقابل له میدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سیاست بدلول او له یو بل سره د سیمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جیو اکونومیک ظرفیت پېژندنه د حکومت له لومړیتوبونو څخه ګڼل کېږي. افغانستان د سیمې د مرکزي او ترانزیټي کلیدي ټکي په توګه د خپل رول د تحقق لپاره لوی ګامونه پورته کړي او په دې لاره کې یې ځلانده پرمختګونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزیټ په برخه کې توانېدلی چې له بېلا بېلو هېوادونو سره ګڼ هوایي دهلېزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداګرۍ کچه پراخه کړي او ان په ځمکني ترانزیټ سربېره د هېواد په تاریخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداګرۍ هوايي دهلېز پرانیست او ګټې اخیستنې ته وسپارل شو. دترانزيټي لګښت کچې راټيټيدل، هدفي سيمو ته دموسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتيا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو دامنيت ټينګول او... بېلابېلو ترانزيټي او ترانسپورټي دهلېزونو ته د لاس رسي پايلې دي. داور ګاډي پټلۍ جوړول او پراختيا، دترانزيټي سړکونو پراختيا، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشو ډکول، د هوايي ډګرونو پراختيا، په لويو سازمانونو لکه TIR[1]کې غړيتوب، د ترانزيټ په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سيمې او ګاونډيو هېوادونو سره د دوه اړخيزو او څو اړخيزو هوکړه ليکونو لاسليک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزيټ او ترانسپورټ بهير چټکتيا او اسانتيا او... په دې برخه کې د حکومت د فعاليتونو بله برخه ده (د ستراتېژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت،۱۳۹۲:م ۱۲۲)

۱: جدول: د ګاونډيو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

د بندر نوم	ولايت	ګاونډی هېواد	د بندر نوم	ولايت	ګاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ايران	شيرخان	کندز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ايران	تورخم	ننګرهار	پاکستان
پل ابريشم	نيمروز	ايران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډی	هرات	ترکمنستان	سپين بولدک	قندهار	پاکستان
آقينه	فارياب	ترکمنستان	حيرتان	بلخ	ازبکستان

په سيمه کې د افغانستان جيو اکونوميکي او ترانزيتي ارزښت

افغانستان په داسې یوه سيمه کې موقعيت لري چې کولای شي په سياسي، امنيتي، اقتصادي، فرهنګي، جيوپوليټيکي او جيو اکونوميکي لحاظ د اسيا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسيا، منځنی ختيز او جنوبي اسيا سره ونښلوي. د اسيا ترټولو مهمه سيمه منځنۍ اسيا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسيا کې خپل منځي رقابت وکړي. دبل لورې د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسيا او منځني ختيز ته د داخلېدو دراوزه ګڼل کيږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختيز او مرکزي اسيا ته لار پيدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سيمه کې د پاکستاني او چينايي تجارت مخه ونيسي. (وثوقی و همکاران،۱۳۹۳:م ۱).

---

[1] Transport International par la Route

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم د تاریخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافیایي موقعیت درلودونکی وو. مګر په هره دوره کې یې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعیت ارزښت د وریښمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسیا څخه د ګاز پیپ لاین او نفتو لېږدول د جنوب او ختیز په لور ځانګړې شوی دی. پرته له شکه لوید یز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د ګازو او نفتو انتقال د مرکزي اسیا څخه د جنوبي اسیا او د نړۍ ازادو اوبو ته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانګړی موقعیت لري. دغه لوري عملا ایران د مذاکراتو له هغه میز څخه د ختیز او جنوبي اسیا په لور د انرژي انتقال دی، لرې کوي. د بل لورې افغانستان په داسې یوه سیمه کې قرار لري چې د نړۍ ۲۰ سلنه انرژی تامینوي (پیشګاهي فرد ،رحیمي ،۱۳۸۷:م. ۱۲۵). د مرکزي آسیا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړیکې مخ په ډېریدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسیا او جنوبي آسیا د هېوادونو نښلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، ددوی اړیکې ناممکنې دي (نادري او همکاران یې،۱۳۹۲:م. ۱۸).

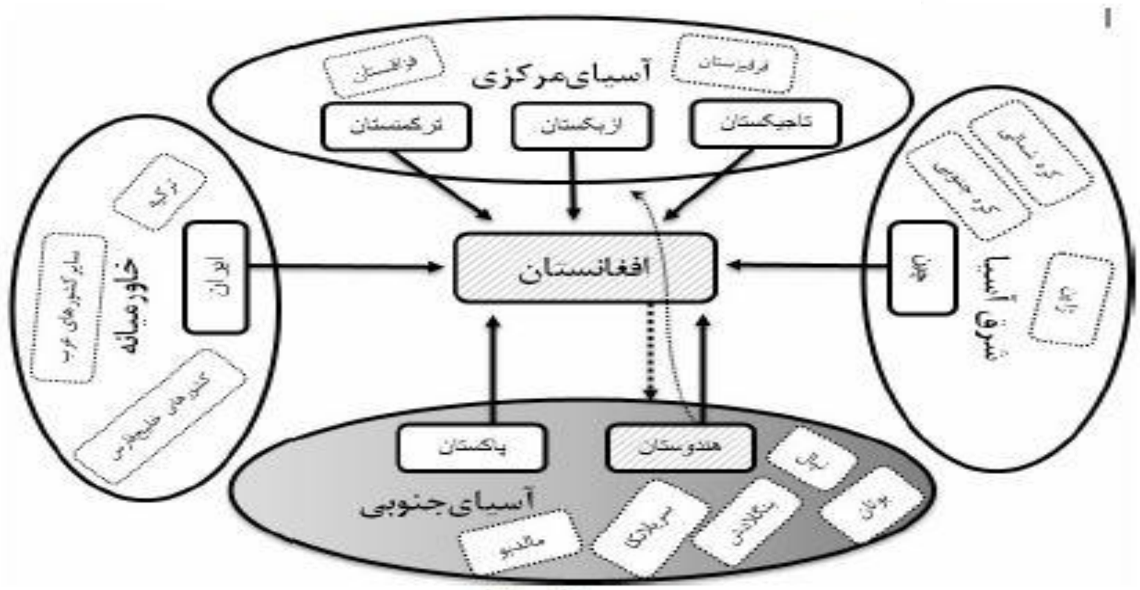

۱.شکل: د اسیا په لویه وچه کې د مرکزي اسیا ،جنوبي اسیا ،ختیزې آسیا او دمنځني ختیځ ترمنځ په نښلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسیا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسیا هېوادونو ته لار پیدا کړي.که څه هم دغه سیمه د یو بل سره ګډې ځانګړنې لري چې په ۱۸ پیړۍ کې د روسیې او بریتانیا د استعماري رقابت له امله دیو بل څخه بیل شول (وثوقی و همکاران ۱۳۹۳:م. ۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي اسیا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امریکا یوه اوږد مهاله ستراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امریکا متحده ایالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسیا کې خپل نفوذ زیات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې د خپلو ګټو لپاره د مرکزي اسیا هېوادونو ته کوم تهدید ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسیا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړیکو په پراخولو کې دي چې۱: په افغانستان کې د با ثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنیت خوندي پاتې کیږي. ۲:مرکزي اسیا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي ګټې لري چې یو د افغانستان له لارې د اسیاد نورو سیمو سره تړل دي (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی خو د جغرافیي موقعیت ، طبیعي شرایطو او فرهنګي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسیا او نړۍ د تمدن زانګو ګڼل کیږي. افغانستان اسیايي هېوادونو لپاره په نړیوالو اړیکو کې د څلور لارې حیثیت لري. دا ځکه افغانستان د ځانګړي موقعیت په درلودلو سره دآسیا او نړۍ په نښلولو کې د یو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسیا د جنوبي آسیا سره او ختیزه اسیا د لویدیزې اسیا سره نښلوي (عظیمي،۱۳۹۰:م. ۲۳). همدا رنګه د چابهار بندر، هوايي دهلیزونو ،د لاجوردو لار اود اوسپنې د کرښو په واسطه د نړۍ او سیمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړیکو تر ټولو لنډه لاره ګڼل کیږي (نادري او همکاران یې، ۱۳۹۲:م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافیایي موقعیت له مخې، د اسیا د لویې وچې په مرکز کې د تاریخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختیز او لویدیز ترمنځ خپلې سوداګریزې اړیکې ساتلې دي. د دغې سوداګریزې او فرهنګي اړیکو ادامه د وګړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنګ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پایله کې د یونان او هند ترمنځ سوداګریزې اړیکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړیکې لاپسې ټینګې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د یونان او باختري شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداګریزو چارو او مراوداتو کې ځانګړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعیت په درلودو ددغو لارو د یوځای کېدو مرکز وو. د وریښمو مهمې لارې له دې ځایه تېریده. وریښمو او اوهم د وریښمو تاریخي لارې زیات ارزښت درلود. راکړه ورکړه یې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. دشمال سوداګریز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدارنګه د ختیز مالونه به لویدیزو هېوادونو ته له همدې لارې تېریدل (تنهیوال،۱۳۹۱:م. ۳۷۲). په دې توګه جنوبي ښارونو پیوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پیوستون کړۍ رامنځ ته شوه(عارض،۱۳۸۰:م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسیا هېوادونه دیو بل له امکاناتو څخه ګټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانید چې په سیمه کې خپل ځانګړی جیواکونومیک ارزښت په ډاګه کړي. په اوسني وخت کې د سیمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له ګډون پرته په اسیا کې د هیڅ هېواد تجارتي اړیکې پرمختګ نشي کولی(ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م م. ۴۹-۵۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان او د سیمې اقتصاد

افغانستان له جغرافیایي اړخه په سیمه کې ځانګړې ارزښت لري. افغانستان د منځنۍ آسیا، منځنۍ ختیز او د جنوبي آسیا تر منځ د یوه پله حیثیت لري او د سیمې د لویو او نویو اقتصادونو (هندوستان او چین) لپاره نړیوالو بازارونو ته د لارې په توګه ارزښت لري. په سیمه کې د تاریخ په اوږدو کې د اسې مدنیت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له ګډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغوني مهمه لاره (د وریښمو لار) له افغانستان څخه تیریدله او په معاصر وخت کې یې یو ځل بیا خپل مهم ستراتیژیک ارزښت بیا وموند. په سیمه کې د نوي وضعیت راڅرګندیدو دا وښوده چې په سیمه کې، منطقه یې اقتصاد ته اړتیا ده. د لاجوردو او وریښمو لاره باید بیا نوې شي . د روسیې، چین او هندوستان ورځ په ورځ پیاوړې کیدونکې اقتصاد په منطقه کې یو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتیا لري. افغانستان همدا اوس د سیمې یو شمېر منطقه یي جوړښتونو لکه ECO[2], SCO[3] SAARC[4],کې فعال ګډون لري. په دې وروستیو کې د چابهار د بندر د پرانستلو ترڅنګ، د لاجوردو لار هم پرانیستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزیت او بهرنۍ سوداګرې د نن ورځې د اقتصاد یو مهم بحث دی. زیاترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزیت او سوداګرۍ له لارې غوره کړی دی. له نیکه مرغه افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له پلوه په یوه ډیرغوره دریځ کې دی. تاپي پروژه، کاسازر (د نوری فایبرپروژه) او دریل پټلۍ پروژه ددې ډول منطقوي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شی له خپل ستراتیژیک موقعیت څخه په استفادی د مرکزي آسیا او جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډیر پخوا هم کله د وریښمو د لارې پر سر پروت و او کله یې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله. اوس چې یو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسیا له جنوبي آسیا سره وصل شی، د افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دریځ ته په ترکیه کې (د آسیا زړه) په کنفرانس کې د شانګهای د سرمشریزی په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړیوال ترانزیت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سیمې هېوادونو په تیره بیا تاجکستان، چین، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک لیوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداګري پیاوړې کړي. د چین هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزیتي اړخه ډیر اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت وي چې د سیمې د هېوادو له علاقمندیو څخه او د ECO, SCO, WTO[5] او SAARC په سازمانونو کې د غړیتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختیا ورکړي. په نړیوال تجارت او اقتصاد کې ورګډیدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دریځ پیاوړي کول د اوسني عصر یوه تازه او نوې غوښتنه ده. هیڅ هېواد له نړیوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشې پاتې کیدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبیعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصمیم سره سم یې یوه برخه جلا او له نړیوالو اوبو سره یې اړیکه پرې او په وچه پورې په یوه ایسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

[2] **Economic Cooperation Organization**

[3] **Shanghai Cooperation Organization**

[4] **South Asian Association for Regional Cooperation**

[5] **World Trade Organization**

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداګرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ایسار او د نړیوال تجارت څخه ګوښه شوی و ، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وګرځیده(دودیال، ۲۰۱۹:م م. ۲-۵).

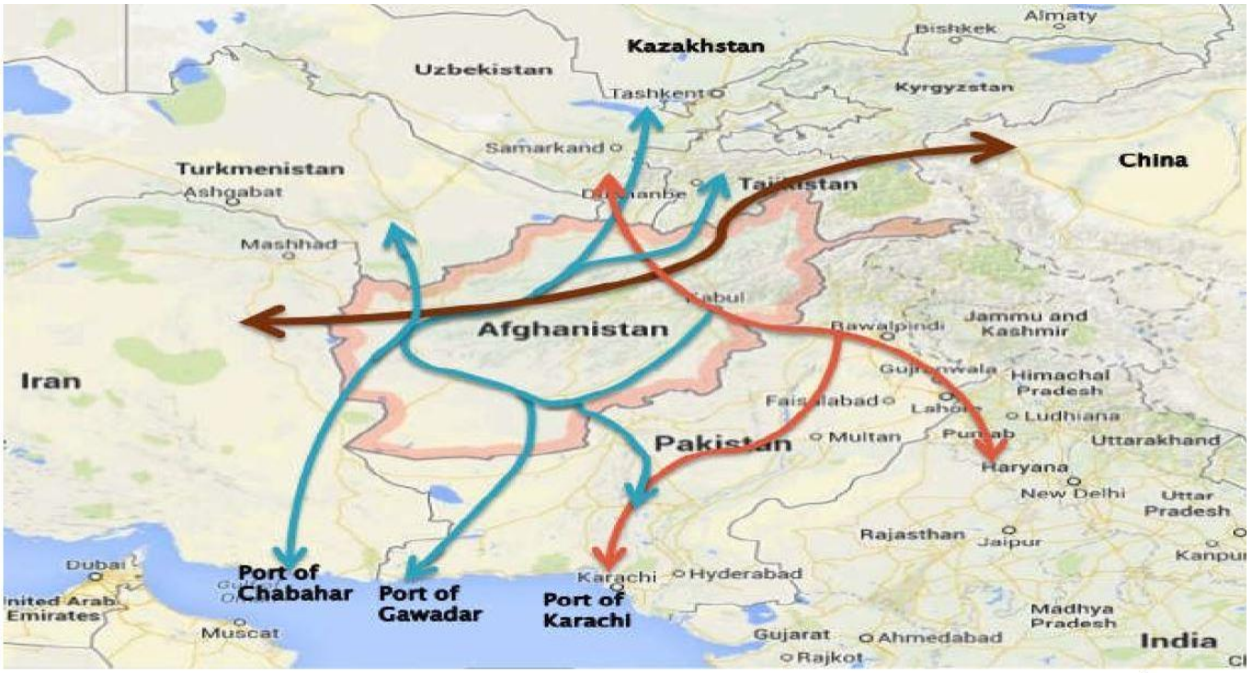

1.نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزیتي لارې

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

دسیمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د تاپي پروژه

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کلومتره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ میلیاره کیوبک متره غاز د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي، د سیاسي نانډریو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ټرانزیت په برخه کې سلګونه میلیونه ډالره ورکوي.افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ۲ میلیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي وګړو ته د کار زمینه برابره وي. د تاپي پروژه نه یوازې افغانستان بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه غاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ور څخه تېرېږي، هلته به کاروبار وغوړېږي. هتې، هو ټلو نه او بازارونه به جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي،ډیرځایي وګړي به د نل لیکي د ساتنې په موخه په دندو وګمارل شي او ډیر وګړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی، ۲۰۱۲:م ۴).

دافغانستان لپاره دتاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ میلیونه ډالره کلنی حق العبور
- زرګونه کاري فرصتونه
- د برېښنا فرعي سټیشنونه
- اقتصادي وده
- دحکومت دعوایدو ډیروالی
- دصنایعو پراختیا
- دصنعتي حرارتي بریښنا تولید
- په سیمه کې دافغانستان د جیوپولیټیک موقعیت تثبیت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د تاپي پروژه په لومړیو کې یوازې د ګازو د نل لیکي پورې ځانګړې کیده اما په اوس وخت کې په یو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته برېښنا ، فایبر نوري او اورګاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتړي، هم سرته ورسیږي (ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها، ۱۳۹۷:م ۵۳).

نقشه: د ترکمنستان ، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ دتاپي مهمه اقتصادي پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&s

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. کاسا زر

د" کاسا۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به یې ۱۳۰۰ میګاواټه برېښنا دافغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. دخپرو شوو راپورونو په اساس به لدې څخه ۳۰۰ میګاواټه برېښنا افغانستان به ارزانه بیه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ میګاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې دچارواکو په وینا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ میلیونه ډالره د ترانزیټ حق ورکول کېږي (امین، ۲۰۱۲:م ۵).

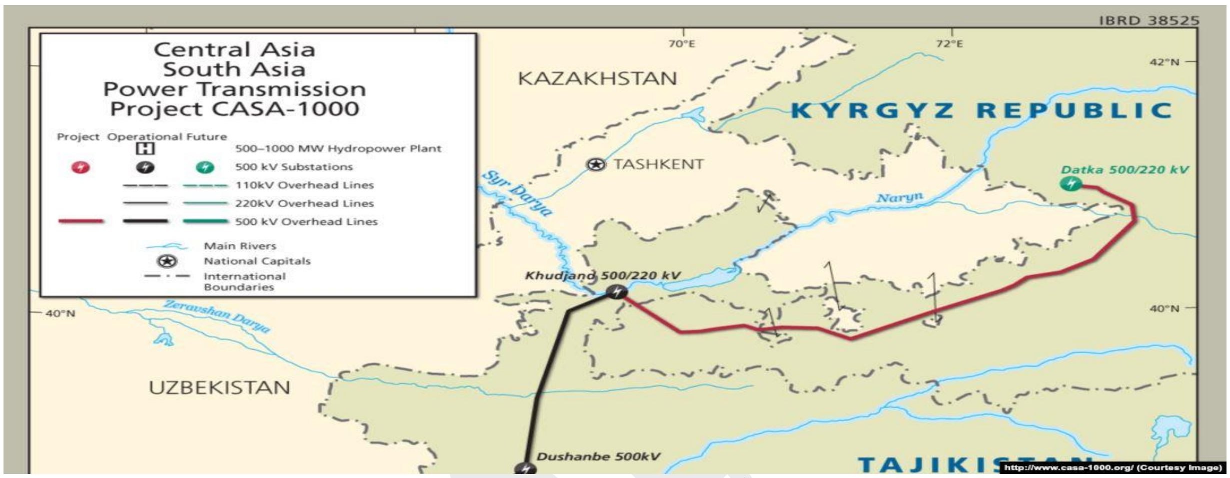

۳.نقشه:ترکمنستان، قرغزستان، تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا۱۰۰۰ پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&sa

ج. لاجوردو لار

د لاجوردو مسیر چې افغانستان د ترکمنستان، اذربایجان او ګرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاریخي ارزښت لري. دغه لاره به له یوې خوا د ورېښمو د لرغوني لارې لرغوني ترانزیټي مسیر یو ځل بیا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا ، منځنۍ ختیز او سویلي اسیا ترمنځ د اړیکې یوې مهمې کړۍ حیثیت پیدا کړي، چې د ټرانزیټ له درکه به هر کال په میلیونونو ډالر عواید د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربایجان او ګرجستان لپاره نه یوازې ټرانزیټي لاره وي چې سوداګریزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسیا هېوادونه غواړي چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لویو زېربنایي پروژو پانګونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوریت، ترکمنستان، آذربایجان، ګرجستان او ترکیې ترمنځ د لاجوردو لارې پنځه اړخیزه ترانسپورټي، سوداګریز او ترانزیټي هوکړه لیک، چې د سوداګریزې راکړې ورکړې او ترانسپورټي انزوا د له منځه تلو لامل ګرځي. (د ستراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۸:م م. ۱۴-۱۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-نقشه: په سیمه کې د لاجوردو مهمه ترانزیتي او اقتصادي لار

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

د. د وریښمو لار

افغانستان له پخوا په یوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د وریښمو لار ورڅخه تېریدله. د وریښمو لویه لاره د ختیز، لویدیځ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلګو او سیندونو له لارې تیرېږي. ډېر نامتو وګړي پلي یا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاریخ په جوړولو کې یې خپله ونډه اخستې ده. په دې وګړو کې لوی پاچایان او امیران هم د یادولو وړ دي لکه: د مقدونې پاچا سکندر، له مغولستان څخه چنګیز، له منځنۍ آسیا څخه ګوډ تیمور او بابر او داسې نور یادولی شو. ډېر شمېر زړورو سیاحانو لکه فاهیان، هوان سانګ، چینایي بودايي راهبانو، کوریايي بودايي راهب هوی چو، مراکشي جغرافیه پوه ابن بطوطه او د وینس نامتو سوداګر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن،۲۰۰۱:م ۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

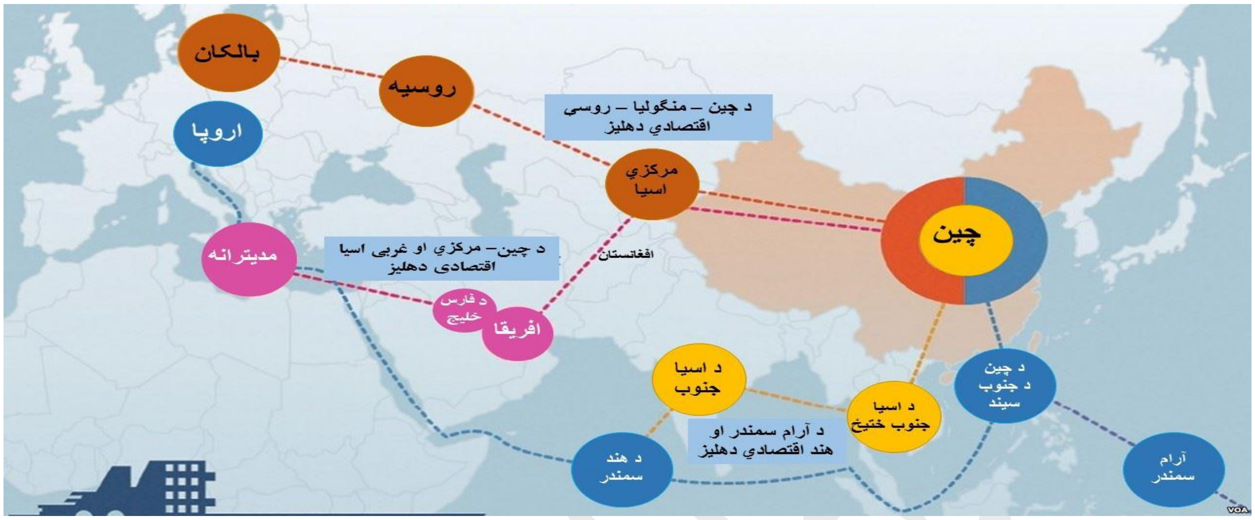

۵.نقشه: د ورېښمو تاریخي او ترانزیتي لار

https://www.google.com/search?q=%D9%

ه. چاه بهار بندر

اوس په سیمه کې داسې یوه اړتیا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسیا هېوادونه له جنوبي آسیا سره تجارتي اړیکې ولري او دغه سوداګري به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کیږي، دا ځکه چې سمندري ترانزیت وسایل د وچې په پرتله د ډیرو محمولو (پیټیو) ګنجایش لري. د چابهار بندر د ایران په سیستان او بلوچستان ولایت کې، چې د ایران جنوب ختیز لوري ته پروت دی، موقعیت لري. دا بندر او بو ته د افغانستان د سیده او د هند لپاره د افغانستان او ایران له لارې د منځنۍ اسیا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتیژیک ارزښت لري. له چابهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولایت نیمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کیلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږدیز کال کې له زرنج تر دلارام پورې سړک د هند د سرحدي سړکونو د ادارې له خوا ورغول شو. دا سړک د افغانستان څلورو مهمو ولایتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چابهار بندر د مرکزي اسیا هېوادونو لپاره د هند سمندرګې ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ایران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کیلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور دهلېز جوړېږي او تر څنګ به يې هندوستان وکولای شي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه توگه د منځنۍ اسیا پنځو مارکېټونو، روسیې او په نهایت کې اروپا ته لاره پیدا کړي (متفی و همکاران، ۱۳۹۷:م. ۲۲).

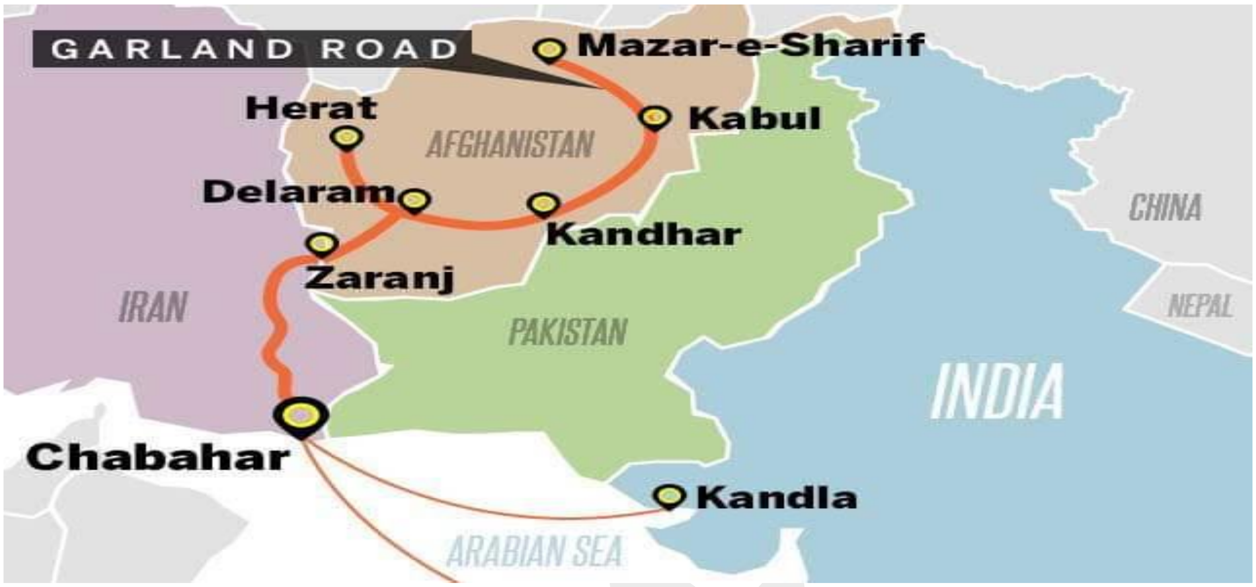

۲ـ نقشه: د چابهار بندر

https://www.google.com/search?biw=1600&bi

مناقشه

افغانستان تقریبا نسبتا پرمختیایي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډېر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وگړي له راز راز ټولنیزو ستونزو لکه بیکاري، نفاق، اعتیاد، مهاجرتونو، جنگونو، تعصباتو، ناروغیو، بیسوادي ،فساد او دې ته ورته بدمرغیو سره مخامخ کړی دی. له نیکه مرغه اوس دغه هېواد د خپل ډېر مهم جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت، طبیعي قیمتي زیرمو، غوره اقلیم او د یو شمیر محصولاتو د تولید په مطلق گټې باندې فکر کوي او د خپل اقتصاد د غوره کېدو او پرمختگ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړیوال مسیر ته ورگډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره یې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سیمه ییزې پټلۍ شبکې، سیمه ییزو اقتصادي سازمانونو، نړدې تجارتی بنددرونو او ترځمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د ټاپي پروژه، کاسازر، چابهار او د سوداگرۍ دهوایي دهلیزونو ترڅنگ یې د لاجوردو د لارې په پرانیستو هم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې دمتحده عربي اماراتو د ۲۰۰ میلیون ډالرو مرسته د افغانستان د پنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونیوله. د (ریکا) او (د اسیا زړه) په کنفرانسونو کې یې د سیمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د یوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سیمې دهېوادونو تر منځ د گډ تفاهم او مرستو زمینه برابره کړي. په دې لړکې یو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا ترل دي. اوس د دغه پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه دافغانستنان ځوان نسل ته د امیدوارۍ غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچینو او لویو لارو لپاره د بل هر وخت په پرتله یوه سنجول شوی ستراتیژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ایسار والي لوی ستونزي ته د حل یوه غوره او ګټوره طرح د وچې پنځه بندورنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسیا هېوادونو یې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقریباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسیر څخه د وریښمو لویه او مشهوره سوداګریزه لار تیریده چې افغانستان یې د تګلوري یوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بیلابیلو تاریخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لویو کاروانسرایونو، لوړ صنعت او غوړېدلی فرهنګ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کیدو سره د شریکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سیاسي اړیکو نږدې کیدل او د فرهنګي اړیکو تقویه کیدل پیاوړتیا مومي. د دغې نښلوونکي لارې په واسطه به څلور نیم میلیارده وګړي یو بل سره دوستانه اړیکې پیدا کړي. افغانستان له دې لارې ډیرې ګټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنګ زموږ په سیمه کی د وریښمو د لارې او د چین- پاکستان د اقتصادي دهلیز زیربنایي پروژې هم پیل شوي دي، چې یوه بل تقویه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره یوه لاسته راوړنه وه چې د ایران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندې وشو. دغه زیربنایي ستري پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زیري دی. افغانستان به وتوانیږي یو ځل بیا خپل پرتم ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پرځان بسیا شي.

پایله

افغانستان په اسیا کې د وریښمو د لارې پر سر پروت او د سیمې د هېوادونو او ځبرځواکونو د سیاسي غوښتنو دیوې ځلورلارې حیثیت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ړنګېدو وروسته یې جیوپولېټیک ارزښت نور هم زیات شوی دی او اوسمهال د کسپین سمندرګي چاپېریال د شوروي خپلواک جمهوریتونو او دهندو پاکستان تر منځ یې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزیتي لارې په توګه یو ځانګړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافیایې موقعیت ډېر یو ځانګړی اړخ لري، ځکه چې یو اړخ ته یې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوریتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزیتي سیمه ده، چې له دریو جمهوریتونو سره خو افغانستان ګډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لوې زېرمې او طبیعي شتمني لري، چې یو پلو ته یې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته یې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چېن تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان یو ډېر ځانګړی جغرافیایې موقعیت لري، چې د اسیا نور هېوادونه د داسې یو موقعیت خوبونهویني.

افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت پر بنسټ د منځنۍ اسیا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی ګڼل شویدی. خو ددې موقعیت ارزښت هغه وخت لا زیات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پیاوړی دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاریخ پاڼې دا مطلب بیله شکه تائیدوي چې په افغانستان کې سیاسي ثبات او پیاوړی ولسي واکمني د سیمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې همیشنی پیغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتیژیک، جغرافیوي، جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت څخه سمه ګټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، ښې حکومتولۍ او د خپلو ترانزیتي زیربناوو د سمې ودې لپاره باید یو منظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلید رامنځته کړي. دې لرلید ته د رسیدو لپاره ټاکلې پالیسي ګانې، اړینې کړنلارې رامنځته او په رښتینولۍ سره یې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کلیدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې ښیرازي، غوره نظام، رښتینې خپلواکي او سوکالي غواړي نو په ګډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امین، عبدالباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعیت، تو تاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتیژیکو او سیمه اییزو څېړنو مرکز.
۲. الن، جان.(۲۰۰۱) خپل هېواد وپېژنی. ژباړن. احمد تکل.افغان نشراتي اداره (انا).
۳. باوری، رسول.( ) لرغونی افغانستان او د وربښمو تاریخي لار. افغان جرمن انلاین خپرندویه ټولنه.
۴. پسرلی، صیام الدین. (۲۱۰۲) تحقق پروژه تاپی، امیدی برای توسعه اقتصادی کشور.اتاق تجارت و صنایع افغانستان.
۵. پیشگاهی فرد ،زهرا و رحیمی، سردار محمد.(۱۳۸۷) جایگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوین جهانی.نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ج ۸، ش ۱۱.
۶. تنیوال، محمدظریف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافیه.جلال اباد:عبدالمجید مومند کتاب پلورنځی.
۷. ځل، سیدنورالله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد:مومند خپرندویه ټولننه
۸. د استراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري ریاست عالي مقام دفتر لوی ریاست.
۹. دودیال، محمدبشیر. (۲۰۱۹) سیمه ییز اقتصاد ، اړتیا او له دې پلوه په سیمه کې د افغانستان دریځ. آریانا افغانستان آنلاین.
۱۰. ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها.(۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: ریاست عمومی دفتر مقام عالی ریاست جمهوری.
۱۱. عارض، غلام جیلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لویې لارې. ژباړن. نور محمد سهیم. پیښور: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره.
۱۲. عظیمي، محمدعظیم(۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگیز آن.انتشارات بین المللی الهدی.
۱۳. فرهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهار راه آسیا. پشاور:بنیاد انتشارات جهانی.
۱۴. متقی، عبدالقدیر و همکاران. (۱۳۹۷) تحلیل استراتژیک بندر چابهار. انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.
۱۵. نیازی، محمدداود(۱۳۹۷). د افغانستان ترانزیټ.کابل: سوله خپرندویه ټولنه.
۱۶. وثوقی، سعیدو همکاران.(۱۳۹۰) تبیین جایگاه افغانستان به عنوان کانون چند زیر سیستم منطقه ای با تاکید بر منطقه اسیای جنوبي و نقش هندوستان. آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپوهنیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloum Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library